

ΑΡΧΑΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

B

Η αρετή λοιπόν είναι δύο ειδών,
η διανοητική
και η ηθική.
Η διανοητική
χρωστάει και τη γένεση
και την αύξηση της
κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία,
και γι' αυτό χρειάζεται πείρα
και χρόνο,
ενώ η ηθική αρετή
είναι αποτέλεσμα συνήθειας (έθους),
από όπου έχει πάρει και το όνομα,
που παρουσιάζει μικρή μόνο διαφορά
από τη λέξη έθος.
Απ' αυτό ακριβώς είναι φανερό
ότι καμιά από τις ηθικές αρετές
δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως.
Πραγματικά, τίποτε από όσα
υπάρχουν εκ φύσεως
δεν μπορεί να αποκτήσει με εθισμό
μιαν άλλη ιδιότητα,
όπως για παράδειγμα η πέτρα:
επειδή από τη φύση της έχει την
ιδιότητα να κινείται προς τα κάτω,
δεν είναι δυνατό να συνηθίσει
να κινείται προς τα πάνω,
έστω κι αν χιλιάδες φορές
προσπαθήσει κανείς να της το μάθει
πετώντας την (και ξαναπετώντας την)
προς τα πάνω·
ούτε η φωτιά (μπορεί να συνηθίσει να
πηγαίνει) προς τα κάτω
ούτε κανένα άλλο
από αυτά που γεννιούνται από τη
φύση
με μιαν ορισμένη ιδιότητα
θα μπορούσε να συνηθίσει να
συμπεριφέρεται με άλλον τρόπο.
Επομένως, οι αρετές δεν υπάρχουν
μέσα μας εκ φύσεως
ούτε αντίθετα με αυτήν (τη φύση μας),

αλλά (υπάρχουν) σ' εμάς
που έχουμε από τη φύση την ιδιότητα
να τις δεχτούμε,
τέλειοι όμως σ' αυτό γινόμαστε
με τη διαδικασία του έθους.

B1

Οι **ηθικές αρετές** (αυτές έχουν σχέση με το επιθυμητικό ή ορεκτικό μέρος της ψυχής στο οποίο μετέχει και μέρος του λογικού μέρους της ψυχής και μερικές από αυτές είναι η δικαιοσύνη, η γενναιοδωρία ή ελευθεριότητα, πραότητα, μεγαλοψυχία, αλληλοσεβασμός, η ανδρεία κ. α.) αποκτούνται σύμφωνα με τον Αριστοτέλη **με τον εθισμό, τη συνήθεια που δημιουργείται με την επίμονη άσκηση σε έναν συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς.**

Άλλωστε υπάρχει σύμφωνα με το φιλόσοφο ετυμολογική συγγένεια μεταξύ των λέξεων «ήθικη» και «ἔθος». Εκτός από αυτό ο Αριστοτέλης πίστευε ότι το **ἔθος** (ο εθισμός ή η άσκηση σε ένα συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς) εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το **ἦθος**. Η ηθικοποίηση είναι προϊόν συνήθειας επομένως στην περίπτωση των ηθικών αρετών **την ευθύνη για την απόκτησή τους έχει το ίδιο το άτομο - μαθητής** ο οποίος με προσωπική και ελεύθερη επιλογή μέσω της καθημερινής συνεχούς άσκησης και της πρακτικής δραστηριότητας θα εκδηλώσει τις ανάλογες ηθικές συμπεριφορές. Στο σημείο αυτό της ενότητας ο Αριστοτέλης **με καταφατικό τρόπο** αναφέρει ότι **η ηθική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον εθισμό δηλαδή την άσκηση του ατόμου σε ένα ορισμένο τρόπο συμπεριφοράς.** Άλλωστε ο φιλόσοφος αναφορικά με τον τρόπο που οι άνθρωποι γίνονται αγαθοί **απορρίπτει τόσο τη φύση** (αφού είναι κάτι το οποίο δεν μπορεί να εξαρτάται από εμάς) **όσο και την διδασχί** (λόγω του ότι δε μπορεί να έχει αποτέλεσμα σε όλους). **Μόνο λοιπόν η συνήθεια και η επανάληψη μπορούν να οδηγήσουν στην απόκτηση της ηθικής αρετής.** Άλλωστε μέσω του ακόλουθου συλλογισμού μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα αυτό βάσει των λεγομένων του **Σταγειρίτη φιλόσοφου:**

Η λέξη **ἠθική** έχει ετυμολογική συγγένεια με τη λέξη **ἔθος** που στη συγκεκριμένη περίπτωση φανερώνει και σημασιολογική συγγένεια.

Η λέξη **ἔθος** σημαίνει εθισμό, συνήθεια, κάτι που προέρχεται από την επανάληψη.

Αφού η λέξη **ἠθική** έχει και σημασιολογική συγγένεια με τη λέξη **ἔθος**, έχει και αυτή

σχέση με τον εθισμό, με τη συνήθεια.

Όμως, ό,τι έχει σχέση με τον εθισμό, με τη συνήθεια, **δεν είναι φύσει, αλλά επίκτητο.**

Άρα προκύπτει λοιπόν το συμπέρασμα ότι καμιά ηθική αρετή δεν υπάρχει μέσα μας εκ φύσεως.

Ο Αριστοτέλης απορρίπτει εδώ **την αριστοκρατική διδασκαλία** ότι η αρετή (εννοώντας

τις εξαιρετικές ιδιότητες και ικανότητες του ανθρώπου) είναι δώρο της φύσης που τελεσίδικα δίνεται ή όχι από τη γέννησή του στον άνθρωπο και είναι προνόμιο μόνο των

«ἀρίστων» δηλ. των ευγενών. Καταρρίπτει έτσι την αριστοκρατική αντίληψη που διαφαίνεται στο απόσπασμα που μας δίνεται από την Αντιγόνη βάσει της οποίας οι ηθικές αρετές υπήρχαν φύσει στον άνθρωπο και συγκεκριμένα στους ευγενείς.

B2

Σύμφωνα με το αντίστοιχο σχόλιο του

σχ. Βιβλίου η διάκριση -που **συχνά είναι αντιθετική**- αυτών των εννοιών είναι θεμελιώδης στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη. **Δύναμις είναι η δυνατότητα που έχει ένα**

πράγμα ή ένα όν να γίνει ή να κάνει κάτι ενώ *Ένεργεια* είναι η πραγμάτωση αυτής

της δυνατότητας. Για να κατανοήσουμε καλύτερα τα παραπάνω θα μπορούσαμε να

πούμε ότι **κάθε όν** αποτελείται από δύο στοιχεία **αδιάσπαστα ενωμένα** μεταξύ τους **την**

ύλη και τη μορφή. Η **ύλη** είναι η δυνατότητα του όντος να γίνει ή να κάνει κάτι (δυνάμει) και **περιέχει μέσα της τη μορφή.** Αν υπάρξουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις

θα την αποκτήσει και **Ένεργεια**. Ένα καλό παράδειγμα είναι αυτό με το **μάρμαρο. Το**

μάρμαρο δηλ. είναι δυνάμει **άγαλμα.** Εάν όμως γίνει η κατάλληλη **επεξεργασία** αυτού

από έναν ειδικό τεχνίτη τότε θα γίνει Ένεργεια άγαλμα. Γενικά ο Αριστοτέλης θεωρεί

ότι η δεύτερη έχει μεγαλύτερη αξία από την πρώτη. Στη συγκεκριμένη ενότητα συνδέει

τὰς δυνάμεις με το πρότερον και τὰς Ένεργείας με το ὕστερον εννοώντας **ότι οι δυνάμεις έχουν χρονική μόνο προτεραιότητα (όχι αξιολογική) έναντι των**

ενεργειών.

Προκειμένου να αναφέρει το καινούριο του αποδεικτικό επιχείρημα ο

Αριστοτέλης και να ορίσει τις ηθικές αρετές

χρησιμοποιεί **ξανά παραδείγματα** αυτή τη φορά όχι από τους νόμους της φύσης (πέτρα

και φωτιά) αλλά **από τον ίδιο τον άνθρωπο** και συγκεκριμένα τις φυσιολογικές

λειτουργίες του (αισθήσεις) καθώς και τις δραστηριότητές του (τέχνες). Γίνεται λοιπόν

και πάλι φανερό ότι ο Αριστοτέλης κάνει **αφετηρία της σκέψης του τα απλά δεδομένα**

της εμπειρίας και της καθημερινής ζωής.

Αντιδιαστέλλει λοιπόν, **τα γνωρίσματα** που έχει ο κάθε άνθρωπος **από τη φύση** (όπως

είναι οι αισθήσεις) **από τις αρετές**. Για τα φυσικά γνωρίσματα αναφέρει ότι ο άνθρωπος πρώτα έχει τη δυνατότητα να ενεργήσει (δυνάμει) και έπειτα έρχεται η

πραγμάτωση αυτής της δυνατότητας (Ένεργεία) χωρίς να χρειάζεται ο εθισμός με

την επανάληψη. Δε χρειάζεται δηλαδή να ασκηθούμε πολλές φορές στο να βλέπουμε και μέσω αυτής της άσκησης να αποκτήσουμε την **ικανότητα** της όρασης,

γιατί η δυνατότητα της όρασης όπως και της ακοής **υπάρχει ήδη μέσα μας εκ φύσεως πλήρως αναπτυγμένη ώστε να πραγματοποιηθεί (να χρησιμοποιηθεί)**. Για την

ενεργοποίηση και πραγμάτωσή τους (των αισθήσεων) δεν είναι καθόλου απαραίτητη η επαναλαμβανόμενη χρήση τους.

Όταν όμως πρόκειται **για τις αρετές** όλα συμβαίνουν με τον **ακριβώς αντίθετο τρόπο**.

Πρώτα δηλαδή τις εφαρμόζουμε στην πράξη και μετά τις αποκτούμε. Αν και έχουμε

όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα τις προϋποθέσεις να δεχθούμε τις ηθικές αρετές

δεν μπορούμε να πούμε ότι αυτές υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως. Στην περίπτωση αυτή

προηγείται η ενέργεια δηλαδή η επαναλαμβανόμενη άσκηση σε μία αρετή και μετά

ακολουθεί η κατάκτησή της (δύναμις). Το επιχείρημα αυτό του Αριστοτέλη στηρίζεται

ακριβώς πάνω στην **αντίθεση των φυσικών γνωρισμάτων του ανθρώπου και των**

ηθικών αρετών. Αυτό μας **το εξηγεί** μέσω του παραδείγματος με τις τέχνες και συγκεκριμένα **με την τέχνη του οικοδόμου και του κιθαριστή**. Όπως λοιπόν, γινόμαστε

οικοδόμοι ασκώντας χτίζοντας σπίτια και κιθαριστές παίζοντας κιθάρα έτσι γινόμαστε

δίκαιοι κάνοντας δίκαιες πράξεις, σώφρονες κάνοντας σώφρονες πράξεις και ανδρείοι

κάνοντας ανδρείες πράξεις.

B3

Σχολικό βιβλίο σελίδα 140

«Η σημασία της Ακαδημίας βρίσκεται ακριβώς στο(τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα)»

B4

Φέρεσθαι= φορά, αμφορέας
Δέξασθαι= δεκτικός, υποδοχή
Τελειούμενοι= τελείωση, ατελής
Κομιζόμεθα= συγκομιδή, κόμιστρο
ιδειν= όψη, όραση

ΑΙΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ

Και οι Αργείοι εκείνο τον καιρό αφού εισέβαλαν στην Φλειασία και αφού έπεσαν σε ενέδρα από τους Φλειάσιους και τους δικούς τους εξόριστους σκοτώθηκαν περίπου ογδόντα εις τον αριθμόν. Και οι Αθηναίοι από την Πύλο πήραν πολλά λάφυρα των Λακεδαιμονίων. Και οι Λακεδαιμόνιοι εξαιτίας αυτού χωρίς να παραβιάζουν με αυτόν τον τρόπο τις σπονδές κήρυτταν πόλεμο εναντίον τους διαμήνυσαν όμως εάν κάποιος θέλει με αυτούς να λαφυραγωγεί τους Αθηναίους. Και οι Κορίνθιοι πολέμησαν εξαιτίας κάποιων προσωπικών τους διαφορών προς τους Αθηναίους. Ενώ οι υπόλοιποι Πελοποννήσιοι παρέμεναν ήσυχοι. Και οι Μήλιοι αφού επιτέθηκαν τη νύχτα στο προς την αγορά τμήμα του οχυρού των Αθηναίων το κυρίευσαν και φόνευσαν άνδρες και αφού εισήγαγαν τρόφιμα και όσα το δυνατόν περισσότερα αναγκαία μπορούσαν, αφού επέστρεψαν στην πόλη έμεναν ήσυχοι.

Γ1α.

έλαβον = **είληφέναι**

έπολέμουν= **πολέμησον**

έκήρυξαν= **κηρύξοι**

είλον= **αίρησθε**

προσβαλόντες= **προσέβαλες**

Γ1β.

φυγάδων = **φυγάδι**

πολλήν= **πολύ**

σπονδάς= **σπονδήν**

τινών= **τινάς**

περιτειχίσματος= **περιτειχισμάτων**

Γ2α.

ύπό Φλειασίων = **εμπρόθετος προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στη μετοχή**

λοχισθέντες

δι' αυτό= **εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα έπολέμουν**

αὐτοῖς= **αντικείμενο στο ρήμα έπολέμουν**

ιδίων= ονοματικός ομοιόπρωτος επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη
διαφορῶν

νυκτός= γενική του χρόνου που προσδιορίζει τη μετοχή προσβαλόντες

ἀναχωρήσαντες= επιρρηματική χρονική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο
του ρήματος οἱ Μήλιοι

Γ2β.

Οὗτοι ἔλεγον και τοὺς ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναίους Λακεδαιμονίων πολλήν
λείαν λαβεῖν